ANNALES UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA · LUBLIN
POLSKA · ПОЛЬША · POLAND
VOL. XXIII, 15 SECTIO G 1976

Międzyuczelniany Instytut Nauk Politycznych UMCS

Marek ŻMIGRODZKI

Front Ojczyźniany w sytemie politycznym Ludowej Republiki Bułgarii

Отечественный Фронт в политической системе Народной Республики Болгарии

Le Front Patriotique dans le système politique de la République Populaire de Bulgarie

Podejmując próbę przedstawienia problematyki frontu narodowego w Ludowej Republice Bułgarii należy podkreślić, iż we wszystkich państwach europejskich, które wkroczyły na drogę budownictwa socjalizmu po drugiej wojnie światowej, fronty narodowe — niezależnie od różnych nazw, pod jakimi występują — stanowią aktualnie najszerszą płaszczyznę zespalania i społecznej aktywizacji obywateli wokół spraw wspólnych o znaczeniu ogólnonarodowym, w działaniu na rzecz realizacji programu budownictwa socjalistycznego. Obok tej podstawowej zbieżności naczelnych celów występują pomiędzy poszczególnymi frontami dość znaczne różnice w rozwiązaniach szczegółowych, zwłaszcza w zakresie stopnia instytucjonalizacji prawnej, struktury organizacyjnej, sposobu powoływania organów kierowniczych oraz niektórych kierunków i form działania.[1] Różnice te mogą lub mogły w przeszłości wynikać także z charakteru sił klasowych stanowiących bazę społeczną dla danego frontu oraz z programów politycznych partii i ugrupowań tworzących front. Programy te stanowiły podstawę platformy politycznej, na której następowało odpowiednie zjednoczenie sił oraz dobór metod realizacji zadań frontu. W zależności od przyczyn tworzenia frontu, społecznych sił składowych w nim uczestniczących oraz celów politycznych, dla których osiągnięcia powstał dany sojusz, kształtowała się określona jego forma organizacyjna. Z reguły jednak poszczególne fronty już od zarania przyjmowały postać o mieszanych podstawach organizacyjnych bądź ulegały w swym rozwoju różnym modyfikacjom.[2]

Front jako forma sojuszu określonych klas i warstw społecznych

[1] Por. M. Rybicki: *Front narodowy w systemie politycznym europejskich państw socjalistycznych*, „Studia Nauk Politycznych" 1975, nr 1 (19).

[2] Por. na ten temat rozważania J. Wielgosza: *Z problematyki periodyzacji frontów narodowych*, „Studia Nauk Politycznych" 1972, nr 2 (8)

w walce o cele polityczne stał się szczególnie rozpowszechniony wśród ruchów postępowych na całym świecie, a przede wszystkim w europejskim ruchu robotniczym. Tworzenie frontów o szerokiej bazie społecznej oznaczało dla rewolucyjnego ruchu robotniczego pozyskanie sojuszników politycznych wśród innych klas i warstw społecznych. Wpływało to niekiedy także na dezintegrację sił obozu zachowawczego czy wręcz reakcyjnego.[3]

Front narodowy możemy więc określić jako masowy ruch społeczno-polityczny, którego celem jest jedność narodowa wokół programu określonego przez jego siły polityczne (reprezentowane z zasady przez partie polityczne), ustalające także zakres jego zadań i stopień zinstytucjonalizowania. Stąd też fronty narodowe (ludowe) uważane są przez niektórych reprezentantów nauki socjalistycznej za podstawowe ogniwo współpracy partii demokratycznych w krajach demokracji ludowych.[4]

Jedną z najbardziej podstawowych, wspólnych cech wszystkich frontów narodowych w państwach socjalistycznych jest ideowo-polityczne przewodnictwo partii marksistowsko-leninowskiej realizowane w całokształcie ich działalności, bez względu na to, czy front narodowy występuje w państwach o systemie jednopartyjnym, czy też o systemie, gdzie obok kierowniczej partii marksistowsko-leninowskiej działają również inne partie zwane sojuszniczymi.

Inicjatywa partii marksistowsko-leninowskich we frontach narodowych stanowi instrument realizowania w praktyce tezy W. I. Lenina o możliwości urzeczywistniania swych zadań przez awangardę jedynie wtedy, gdy potrafi ona „[...] nie odrywać się od kierowanych przez siebie mas, gdy umie rzeczywiście prowadzić naprzód najszersze masy. Bez przymierza z niekomunistami na najróżnorodniejszych odcinkach działalności nie może być nawet mowy o żadnym pomyślnym budownictwie komunistycznym.”[5]

Ale front narodowy zawiązywany przy współudziale partii marksistowsko-leninowskiej nie jest nigdy kompromisem klasowym czy też zrzeczeniem się przez nią urzeczywistniania jej historycznych celów. Partie marksistowsko-leninowskie w programie frontu narodowego eksponują wszystko to, co jest dla członków narodu wspólne, a jednocześnie oddziałują na treść świadomości narodowej jego członków.[6]

---

[3] Problem pozyskiwania sojuszników politycznych stanowi w marksizmie-leninizmie istotny składnik teorii rewolucji. Szerzej na ten temat W i e l g o s z: *loc. cit.*, s. 121 i n.

[4] Por. np. A. Ch. M a c h n i e n k o: *System wielopartyjny w krajach demokracji ludowej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 1962, nr 3, s. 117.

[5] W. I. L e n i n: *Dzieła*, t. 33, Warszawa 1957, s. 231.

[6] Szerzej na temat roli świadomości narodowej w funkcjonowaniu frontów narodowych K. G r z y b o w s k i: *Ojczyzna, naród, państwo*, Warszawa 1970, s. 106 i n.

Fronty narodowe działające pod przewodnictwem klasy robotniczej już przez sam fakt swego istnienia stwarzają przesłanki do ukształtowania się pełnej jedności moralno-politycznej narodu. Stopień, w jakim ją urzeczywistniają, zależy od tego, jak bliskie są one dążeniom mas ludowych oraz od ich zasięgu i trwałości.[7]

Nie podejmując całokształtu zagadnień teoretycznych związanych z problematyką frontów narodowych[8], pragnę jeszcze zwrócić uwagę na kilka innych cech charakterystycznych dla tej formy organizacji społeczeństwa socjalistycznego. We frontach narodowych działających w państwach socjalistycznych reprezentowane są partie polityczne, związki zawodowe, związki spółdzielcze, związki młodzieży, inne społeczne organizacje i działacze bezpartyjni. Fronty narodowe nie mają w większości państw socjalistycznych zbyt spoistej struktury organizacyjnej, są to nie tyle organizacje, co ruchy społeczne czy też zjednoczenia moralno-polityczne. W tych państwach, w których front narodowy ma charakter organizacji, posiada statut określający zasadnicze cele oraz zadania frontu. Przykładem może być Front Ojczyźniany w Bułgarii. Tam zaś, gdzie front narodowy nie jest organizacją formalną, nie ma statutu, cele i zadania frontu są określane w odezwach do narodu, wydawanych przez organy frontu zwykle w okresie przed wyborami lub w innych aktach wydawanych przez organy naczelne Frontu.

Fronty narodowe odgrywają wielką rolę przede wszystkim w tworzeniu i działalności organów władzy państwowej oraz w organizowaniu aktywnego udziału najszerszych mas narodu w życiu państwa. Są one przeto społecznym, ideologiczno-organizacyjnym wyrazem tego, że władza państwowa należy do ludu pracującego miast i wsi. Reasumując można stwierdzić, iż front narodowy to organizacyjna forma politycznego sojuszu klasy robotniczej z masami nieproletariackimi — chłopstwem, inteligencją i innymi warstwami ludności oraz forma współdziałania partii politycznych i innych społecznych organizacji.

Front Ojczyźniany w Bułgarii został utworzony z inicjatywy Bułgarskiej Partii Komunistycznej w połowie r. 1942 jako szeroka, narodowa, antyfaszystowska organizacja, uosabiająca bojowy sojusz wszystkich demokratycznych i patriotycznych warstw bułgarskiego społeczeństwa w walce z faszyzmem i imperializmem o narodową niezależność państwa. Stał się on kontynuatorem tradycji swoich poprzedników, do których należy zaliczyć — zgodnie ze współczesną doktryną bułgarską — jednolity Front *(Jedinyj Front)* z lat dwudziestych, a zwłaszcza Front Ludowy *(Narodnyj*

---

[7] Por. J. J. Wiatr: *Naród i państwo*, Warszawa 1969, s. 327.

[8] Jak to np. czyni A. Redelbach: *Front Jedności Narodu, jego funkcja ustrojowa*, Warszawa 1974.

Front), utworzony w r. 1935 po VII Kongresie Kominternu. Front ten realizował strategię szerokiego antyfaszystowskiego zjednoczenia postępowych sił Bułgarii pod wodzą partii komunistycznej. BPK stała się też wiodącą siłą Frontu Ojczyźnianego, w którego działalności brały udział także niektóre antyfaszystowskie, demokratyczne organizacje. Front Ojczyźniany stał się siłą inspirującą i organizującą walkę narodu bułgarskiego z niemiecką, faszystowską okupacją. Walka ta zakończyła się zwycięsko powstaniem 9 września 1944 r.[9] Wrześniowe powstanie[10] przeciw monarchofaszystowskiej dyktaturze dokonało się w Bułgarii w sprzyjających warunkach ze względu na jednoczesną realizację przez Armię Radziecką jej operacji wojskowych na Bałkanach. Stanowiło ono początek socjalistycznej rewolucji w tym kraju.

W rezultacie powstania został utworzony rząd Frontu Ojczyźnianego. Wyłoniono go z Krajowego Komitetu Frontu Ojczyźnianego, który ukształtował się jako nowy, rewolucyjny organ pozakonstytucyjny. W skład pierwszego rządu ludowego weszli przedstawiciele wszystkich ówczesnych partii Frontu Ojczyźnianego: Bułgarskiej Partii Robotniczej (komunistów), Bułgarskiego Ludowego Związku Chłopskiego, Bułgarskiej Robotniczej Partii Socjaldemokratycznej (socjalistów), Ludowego Związku „Zweno" oraz grupa niezależnej, postępowej inteligencji. Komuniści byli reprezentowani w gabinecie przez 4 przedstawicieli. Również taką samą liczbę przedstawicieli w rządzie posiadał BLZCh oraz Ludowy Związek „Zweno". Oprócz tychże w rządzie uczestniczyło dwóch socjaldemokratów i dwóch reprezentantów niezależnej postępowej inteligencji. Na podstawie takiego składu rządu niektórzy badacze wyciągali wniosek, że nastąpił jakby podział władzy między partią komunistyczną, a innymi partiami. Badania historyczne przeczą jednak tak sformułowanej tezie.[11] Rządowa koalicja bowiem nie zmieniła społeczno-klasowego charakteru powstałej 9 września 1944 r. władzy i rozpoczętej rewolucji.

Faktem jest, że ówczesna sytuacja polityczna była dość złożona. Elementy prawicowe działające w ówczesnych partiach sojuszniczych usiłowały sprowadzić charakter koalicyjny rządu Frontu Ojczyźnianego do ram burżuazyjnej demokracji. Dla niektórych z nich dążenie to wypływało z istoty założeń ideowych i programowych, u innych natomiast —

---

[9] Por. T. Żiwkow — „Komunist" 1958, nr 8, s. 127.

[10] Przygotowane przez Bułgarską Partię Komunistyczną.

[11] Por. P. Ostoicz: *Budowa i utrwalanie władzy ludowej w Bułgarii w latach 1944—1947*, [w:] *Budowa i umacnianie władzy ludowej w Bułgarii 1944—1948*, Warszawa 1970; P. Awramow: *Utrwalenie ideologicznych podstaw władzy ludowej w Bułgarii*, [w:] *Budowa i umacnianie władzy ludowej w Bułgarii 1944—1948*, Warszawa 1970; F. T. Konstantinow: *Bułgarska Republika Ludowa na drodze do socjalizmu*, Warszawa 1960.

z chęci ograniczenia hegemonii BPR (k). Politykę taką stosowali prawicowi przywódcy BLZCh (głównie Nikoła Petkow), BRPSD (K. Łulczew) i „Zweno", zmierzając do opanowania kierownictwa swoich partii, odizolowania sił lewicowych oraz poderwania autorytetu i wpływów partii komunistycznej. Lewicowym siłom w BLZCh i BRPSD nie udało się jednak zapobiec rozłamowi. N. Petkow i K. Łulczew pociągnęli za sobą część mas członkowskich BLZCh i BRPSD i utworzyli własne opozycyjne partie. W krótkim czasie powstał więc nowy Bułgarski Ludowy Związek Chłopski (Nikoły Petkowa), prawicowa BRPSD oraz grupa „Niezależnych", w przeważającej mierze inteligentów działających pod kierunkiem P. Stojanowa. BLZCh (N.P.) był głównym ośrodkiem politycznym sił opozycyjnych.

Przemiany te dokonały się w sytuacji, kiedy rząd Frontu Ojczyźnianego zdecydował się poczynić pewne czasowe i taktyczne ustępstwa. Były one podyktowane przyczynami natury międzynarodowej oraz wewnętrznej, a przede wszystkim nie uregulowanym położeniem Bułgarii oraz trudnościami gospodarczymi, które wykorzystywała opozycja do prowadzenia polityki przeciwko władzy ludowej. Naczelny Komitet Frontu Ojczyźnianego 6 września 1945 r. wystąpił do rządu z propozycjami, aby tenże zagwarantował wszystkim niefaszystowskim grupom i środowiskom prawo i możliwość uformowania się w legalne partie polityczne, aby wniósł do prawa wyborczego odpowiednie poprawki, zapewniające wolność w wyborach wszystkim prawnie uznanym partiom, aby wybory były przeprowadzone w jak najbliższym czasie przez rząd Frontu Ojczyźnianego z premierem Georgiewem oraz, aby w składzie rządu nie zaszły żadne ważne zmiany. Dopuszczono jedynie możliwość przyjęcia do Frontu Ojczyźnianego jakiejś nowej partii politycznej, ale akceptującej jego program.

Rada Ministrów przyjęła zalecenia NK FO i zezwoliła na legalne funkcjonowanie czterem nowym partiom politycznym. Wśród nich znalazły się dwie partie opozycyjne, które oderwały się od Frontu Ojczyźnianego — BLZCh (N. P.) i partia socjaldemokratyczna z Łulczewem oraz partie, które reaktywowały swoją działalność: Partia Demokratyczna i Partia Radykalna ze Stojanem Kosturkowem. Spośród wymienionych partii jedynie Partia Radykalna przystąpiła w połowie września 1945 r. do Frontu Ojczyźnianego i zaakceptowała jego program. Obok Partii Radykalnej z Kosturkowem działała także pod nazwą Partii Radykalnej (zjednoczonej) grupa opozycyjna. Odrzucała ona jednak możliwość współpracy z FO i zachowała samodzielność.[12] Partie opozycyjne wystąpiły przeciwko

[12] Por. na ten temat szerzej, bo na tle polityki europejskiej A. K o s e s k i: *Bułgaria w polityce europejskiej 1944—1948*, Warszawa 1975, ss. 117—123.

Frontowi Ojczyźnianemu. Nie miały one jednak konkretnego programu działania, a nie mogąc liczyć na szersze poparcie społeczeństwa w dążeniu do zdobycia władzy, oczekiwały na poparcie i pomoc zagranicy, głównie Stanów Zjednoczonych i Anglii, których przedstawiciele byli reprezentowani w Sojuszniczej Komisji Kontroli.

Komitety Frontu Ojczyźnianego, w skład którego wchodzili przedstawiciele wszystkich partii w nim zjednoczonych, w pierwszych miesiącach rewolucji odegrały doniosłą rolę w likwidacji monarchofaszystowskiego państwa i jego systemu administracyjnego, stając się faktycznie organami nowej władzy państwowej w kraju. To dzięki nim uległy rozwiązaniu dotychczas działające organy administracji rządowej; zwolniono niemal natychmiast z zajmowanych stanowisk wszystkich dotychczasowych dyrektorów obwodów, zarządców powiatowych i wójtów oraz przeprowadzono czystkę w terenowym aparacie administracyjnym. Okres sprawowania władzy państwowej przez komitety Frontu Ojczyźnianego był jednak stosunkowo krótki. Powstał on bowiem i ukształtował się nie jako część składowa aparatu państwowego, ale jako masowa organizacja społeczno-polityczna, która w owym czasie miała za zadanie organizować naród do walki zbrojnej z faszyzmem.

Dokonujący się w dalszym ciągu proces kształtowania się Frontu Ojczyźnianego sprowadzał się, najogólniej rzecz biorąc, do walki partii frontowoojczyźnianych z BPR (k) na czele z opozycyjnymi partiami politycznymi. Doprowadziło to w konsekwencji do wyeliminowania legalnej opozycji parlamentarnej (w r. 1948) z życia politycznego i rozbicia grup konspiracyjnych, mających powiązanie z działaczami opozycyjnymi, co było równoznaczne z zaprzestaniem istnienia i działalności sił mogących stanowić potencjalne zagrożenie dla kształtującej się władzy ludowej w Bułgarii.

Również i partie frontowoojczyźniane uległy odpowiednim przeobrażeniom. Bułgarski Ludowy Związek Chłopski, pozbawiony prawicowych i konserwatywnych sił, mógł się kształtować jako postępowa partia licznych mało- i średniorolnych chłopów. W sierpniu 1948 r. uznał on kierowniczą rolę BPK w procesie socjalistycznych przemian społecznych w Bułgarii i samą konieczność walki o zbudowanie socjalitycznego społeczeństwa w Ludowej Bułgarii.

Natomiast kierownictwo Związku Ludowego „Zweno" przyjęło w styczniu 1949 r. uchwałę proponującą rozwiązanie partii. Zebrania i konferencje członków Związku „Zweno", które odbyły się w terenie, zaakceptowały tę propozycję, toteż w drugiej połowie lutego (19 II) ogólnokrajowa konferencja partyjna Związku „Zweno" przyjęła uchwałę o jego samorozwiązaniu się.

Komitet Wykonawczy Bułgarskiej Partii Radykalnej również przyjął uchwałę (6 marca 1949 r.) o przerwaniu samodzielnego istnienia organizacyjnego jako partii i połączeniu się z jednolitą, społeczno-polityczną organizacją Frontu Ojczyźnianego.

Wchodząca w skład Frontu Ojczyźnianego partia socjaldemokratyczna 11 sierpnia 1948 r. połączyła się z Bułgarską Partią Komunistyczną, uznając jej zasady organizacyjne i marksistowsko-leninowską ideologię.

W ten sposób z pięciu partii wchodzących pierwotnie w skład Frontu Ojczyźnianego trzy, jako partie odrębne, zaprzestały swej działalności, rozwiązując się lub odpowiednio łącząc, zaś dwie pozostałe, BPK i BLZCh, zjednoczyły swoje wysiłki w budowie ustroju socjalistycznego, kreując tym samym system partyjny Ludowej Republiki Bułgarii o kształcie, jaki mamy współcześnie.

Zasadnicza reorganizacja Frontu Ojczyźnianego nastąpiła w r. 1948. Zostały opracowane nowe zasady organizacji, w myśl których Front Ojczyźniany uznany został *expressis verbis* za polityczną organizację ludu pracującego LRB, mającą swą własną strukturę organizacyjną, statut, członkostwo, organizacje terenowe i podstawowe. Ostatecznie w skład Frontu Ojczyźnianego — masowej, społeczno-politycznej organizacji kierowanej przez BPK przy udziale BLZCh — weszły BPK, BLZCh, Dymitrowski Związek Młodzieży Komunistycznej (nazwa aktualna), związki zawodowe oraz inne społeczne, gospodarcze i kulturalne organizacje.

Ta linia postępowania przy istnieniu tendencji niedoceniania Frontu Ojczyźnianego przez lokalne kadry kierownicze doprowadziła do tego, że dłuższy czas skład liczbowy Frontu Ojczyźnianego był prawie niezmienny. Z 2 053 000 członków w maju 1952 r. wzrósł on zaledwie do 2 306 575 członków w lipcu 1954 r. i do 2 600 000 w r. 1956. Znaczna część wyborców, zwłaszcza kobiet w liczbie jednego miliona, pozostawała poza organizacją Frontu Ojczyźnianego. Działalność Frontu w tym czasie polegała głównie na pomocy radom narodowym w przeprowadzaniu sesji oraz podtrzymywaniu kontaktów radnych z ludźmi pracy. Front Ojczyźniany wydelegował nadto 32 tys. swoich członków w r. 1953 do pracy w stałych komisjach rad narodowych. Prowadził on jednak dość znaczną działalność oświatowo-wychowawczą.[13]

Niedocenianie roli i znaczenia politycznego Frontu Ojczyźnianego było ściśle związane z niedocenianiem roli i znaczenia BLZCh w omawianym okresie, nie był on w stanie w pełni wykorzystać swoich sił i możliwości. Dlatego też trudno mówić w tym okresie o istotnej współpracy BPK i BLZCh w ramach Frontu Ojczyźnianego, ponieważ współ-

[13] Por. „Rabotniczesko Deło” 29 V 1952 r.

praca międzypartyjna w tym okresie w ogóle znajdowała się w sytuacji raczej kryzysowej. Można natomiast mówić o znacznym udziale BLZCh, jak na jego ograniczone wówczas możliwości, w działaniu samego Frontu Ojczyźnianego. Zorganizowani ludowcy dość aktywnie uczestniczyli i wówczas w różnorodnych formach szkolenia prowadzonego przez Front Ojczyźniany, a prócz tego poprzez udział członków Związku Chłopskiego w komitetach Frontu Ojczyźnianego i Krajowej Radzie Frontu Ojczyźnianego, BLZCh pomagał w realizacji oświatowo-wychowawczych inicjatyw frontu.

Stosunek do Frontu Ojczyźnianego uległ zmianie w r. 1956 po Kwietniowym Plenum KC BPK, które w duchu decyzji XX Zjazdu KPZR oceniło i odrzuciło obcy marksizmowi-leninizmowi i socjalistycznemu ustrojowi kult jednostki oraz podjęło całokształt przedsięwzięć mających na celu likwidację jego pozostałości w życiu partyjnym, państwowym i gospodarczym oraz w partyjnym kierownictwie masowymi organizacjami, szczególnie Frontem Ojczyźnianym. Komitet Centralny BPK podjął 17 stycznia 1957 r. specjalną uchwałę o miejscu i roli Frontu Ojczyźnianego. W tej uchwale ocenił jako nieprawidłowe tendencje do łączenia — w warunkach Ludowej Republiki Bułgarii — pracy Frontu Ojczyźnianego z pracą rad narodowych oraz pozbawienia go samodzielności jako odrębnej społeczno-politycznej organizacji. Centralnym zadaniem w myśl decyzji KC dotyczącej Frontu Ojczyźnianego było umocnienie go jako szerokiej, ludowej, samodzielnej, społeczno-politycznej organizacji, aby stał się ucieleśnieniem sojuszu klasy robotniczej z chłopstwem pracującym i ludową inteligencją.[14]

Głównym zadaniem frontu — stwierdza się w decyzji KC — winno być: „[...] wychowywanie narodu w duchu patriotycznym i socjalistycznym. Jednocześnie front powinien stać się najbardziej masową, społeczną podporą władzy ludowej, organizować szeroką społeczną kontrolę organów państwowych i gospodarczych, a zwłaszcza działalności rad narodowych.”[15]

Dzięki podjętym przez BPK po Kwietniowym Plenum w r. 1956 krokom, stopniowo usuwano niedociągnięcia w pracy Frontu Ojczyźnianego, a sam front w krótkim czasie wzmocnił się organizacyjnie i szybko powiększył swój skład liczbowy z 2 600 000 w r. 1956 do 3 484 516 członków w r. 1964[16], a według najnowszych danych ma ich obecnie 4 200 000[17].

---

[14] Por. *Reszenie na CK na BKP na znaczenieto i zadaczite na Oteczestwenia Front w segasznata obstanowka*, „Sprawocznik na aktywista” 1961, s. 980.

[15] „Rabotniczesko Deło” 20 I 1957 r.

[16] „Nowo Wreme” kn. 9 1964; oraz „Oteczestwen Front” 15 III 1963 r.

[17] Dane te podaję za K. Gościniakiem: *Konstytucje europejskich państw socjalistycznych, Uwagi wstępne — Bułgaria*, Ossolineum 1967, s. 45.

Organizacyjne formy i metody pracy Frontu Ojczyźnianego, jako masowej, społecznej organizacji, stały się bardziej elastyczne i operatywne. W dalszym ciągu działalności starano się zapobiegać łączeniu funkcji frontu z funkcjami rad narodowych. Dążono do utworzenia prawidłowych stosunków między nimi oraz maksymalnego powiększenia zakresu funkcji, a także dalszego wzrostu jego roli i znaczenia. W związku z tym z inicjatywy BPK przyznano Krajowej Radzie Frontu Ojczyźnianego inicjatywę ustawodawczą w sprawach obejmujących swym zasięgiem całą ludność. Zalecono także, aby dyskusje nad aktualnymi, ważniejszymi projektami ustaw, prowadzone przez ludzi pracy, stały się praktyką codzienną. Upoważniono też Front Ojczyźniany do kontrolowania przedsiębiorstw, instytucji i organizacji, które zajmują się problemami komunalno-bytowymi, społeczno-kulturalnymi i zaopatrzenia ludności. Zalecono Frontowi Ojczyźnianemu zacieśnienie jego kontaktów międzynarodowych z pokrewnymi organizacjami i ruchami, propagowanie poza granicami kraju jego doświadczeń, idei, celów i osiągnięć socjalistycznego budownictwa w Bułgarii. W celu bardziej racjonalnego wykorzystania czasu obywateli i osiągnięcia większych rezultatów w pracy społeczno-politycznej z ludźmi zasugerowano przedyskutowanie problemu przejęcia w szeroko pojęte ramy organizacyjne Frontu Ojczyźnianego niektórych komitetów społecznych — przy zachowaniu ich nazwy i odpowiedniej samodzielności organizacyjnej. Chodziło tu o powiązanie z Frontem: Narodowego Komitetu Obrony i Pokoju, Komitetów Trzeźwości, Komitetu Słowiańskiego, Komitetu Solidarności z Wietnamem, Komitetu Solidarności z Narodami Azji i Afryki i niektórych innych.

W kontekście szeroko ujętych zadań Frontu Ojczyźnianego T. Żiwkow zaproponował (stwierdziwszy, iż nie ma w tym nic groźnego, a byłoby wręcz korzystne), aby Front Ojczyźniany jako szeroka, masowa, polityczna organizacja w swojej działalności przechodził niekiedy od formy organizacji do formy ruchu społecznego i odwrotnie.[18] Najważniejsze jest bowiem to — jak stwierdził — by front zespalał i mobilizował ludzi pracy do wykonywania zadań socjalistycznego budownictwa, troszczył się o komunistyczne wychowanie ludności i umacnianie moralno-politycznej jedności narodu, wnosił swój wkład w dalsze doskonalenie socjalistycznej demokracji oraz jak najaktywniej uczestniczył w szeroko zakrojonych politycznych akcjach, jak też i zadaniach ogólnonarodowych. Konsekwentną kontynuacją linii polityki BPK wobec Frontu Ojczyźnianego jest stanowisko kierownictwa BPK wyrażone na jej X Zjeździe, a także

[18] Por. T. Żiwkow: *Osnowni nasoki za po-natatasznoto razwitie na sistemata na uprawlenie na naszeto obsztestwo, Dokład pred Plenuma na Centralnija Komitet na Bałgarskata Komunisticzeska Partia 24 juli 1968*, Sofia, ss. 120 i 121.

w Programie BPK. Jest to w jakimś sensie nowatorska koncepcja frontu, koncepcja zmierzająca do maksymalnego uelastycznienia form jego działania, jako organizacji i ruchu. Z materiałów Zjazdu wynika, że dostosowanie działalności Frontu Ojczyźnianego do stanu potrzeb dzisiejszych wymaga „przezwyciężenia jego wewnątrzorganizacyjnego wyodrębnienia (izolacji), zatarcia w praktycznej działalności granic między członkami tej organizacji i całą ludnością i podejmowania takich form pracy, które są właściwe ruchowi.” [19] Im szersze możliwości stwarza Front Ojczyźniany dla społecznej działalności wszystkich warstw ludności, wszystkich obywateli kraju, tym skuteczniej będzie on realizował swe przeznaczenie na obecnym etapie — konkluduje I sekretarz BPK. Oprócz wyżej wymienionych momentów Program Bułgarskiej Partii Komunistycznej podkreśla i ten, że Front Ojczyźniany ma być wyrazem współpracy komunistów i zorganizowanych ludowców oraz bezpartyjnych [20]. Przedstawione tu problemy frontu były przedmiotem wspólnej dyskusji kierownictw BPK i BLZCh w marcu 1971 r., w czasie której stosunkowo najwięcej uwagi poświęcono współpracy partii na forum Frontu Ojczyźnianego.

Front Ojczyźniany zajmuje w obecnych warunkach w LRB trwałe, odpowiadające roli, jaką spełnia, poczesne miejsce, czego dowodem między innymi jest fakt konstytucyjnego uregulowania istnienia i funkcjonowania tej organizacji społecznej przez art. 11 nowej Konstytucji LRB z r. 1971: „Front Ojczyźniany jest wcieleniem sojuszu klasy robotniczej, pracującego chłopstwa i ludowej inteligencji. Jest on społeczną podporą władzy ludowej, masową szkołą patriotycznego i komunistycznego wychowania ludności i przyciągania ludzi pracy do zarządzania krajem.” [21]

Przy tej okazji na podkreślenie zasługuje fakt, iż nowe konstytucje europejskich państw socjalistycznych, uchwalone w latach sześćdziesiątych i na początku siedemdziesiątych, zawierają przepisy określające rolę i miejsce frontów w systemie politycznym tych państw. Przepisy te jednak nie są i nie mogą być — jak zresztą i całość ustawy zasadniczej, jaką jest konstytucja — zbyt szczegółowe, toteż posiadają raczej charakter generalny. Ograniczają się one najczęściej do określenia roli i miejsca frontu w całokształcie systemu politycznego danego państwa, ewentualnie również do przedstawienia — choćby w syntetycznym ujęciu — podstawowych kierunków działania frontu.

Główne zadania i kierunki rozwoju Frontu Ojczyźnianego, wytyczone

---

[19] T. Żiwkow: *Otczotnyj dokład CK BKP X Sjezdu*, Sofia 1971, s. 84.

[20] *Programa na Bałgarskata Komunisticzeskata Partia*, Sofia 1971, s. 99; por. na ten temat również B. Bałgaranow: *Wooružonnoje wostanije Diewiatogo sientiabria — powrotnyj momient w istorii bołgarskogo naroda*, „Informacjonnyj Biuletien", Centralnyj Komitiet Bołgarskoj Komunisticzeskoj Partii 1969, nr 12, s. 17.

[21] *Konstytucja na Narodna Republika Bałgaria*, Sofia 1971.

przez BPK przy współudziale BLZCh, posiadają więc oprócz charakteru politycznego również wyraz formalno-prawny, odzwierciedlający rolę frontu w Konstytucji LRB. Bardziej szczegółowo ujmuje cele i zadania Frontu Ojczyźnianego jego Statut [22], który stanowi konkretyzację tak decyzji politycznych obu partii, jak i przepisów Konstytucji w sprawach Frontu. Wyczerpujące ich przedstawienie wykraczałoby jednakże poza temat i ramy niniejszego opracowania, toteż ograniczę się do wskazania jedynie niektórych funkcji Frontu Ojczyźnianego, tych, które z punktu widzenia jego funkcjonowania w systemie politycznym LRB wydają się najistotniejsze.

Zapewne należy do takich przyznanie w drodze ustawowej organom i organizacjom Frontu Ojczyźnianego prawa wysuwania bezpośrednio w swoim imieniu kandydatów na posłów, na równi z partiami politycznymi i organizacjami społecznymi. Prawo to, jako wyraz rozwoju demokracji socjalistycznej w LRB, jest zagwarantowane w ustawie o wyborach do Zgromadzenia Ludowego, rad narodowych, na sędziów i ławników sądowych.[23] Oprócz Frontu Ojczyźnianego, kandydatów na posłów do Zgromadzenia Ludowego i na radnych do rad narodowych wysuwać mogą BPK, BLZCh, związki zawodowe, organizacje spółdzielcze, młodzieżowe i towarzystwa kulturalne. W tym wypadku organy partii politycznych i masowych organizacji społecznych mają prawo wysuwania swoich kandydatów obok tych, których wysuwa Front Ojczyźniany. Jednakże we wszystkich krajach demokracji ludowej wysuwane są w wyborach jedynie wspólne kandydatury frontu. Zapewne wychodzi się z założenia, że w toku rewolucyjnych przeobrażeń w tych krajach zmieniła się klasowa struktura społeczeństwa, wskutek czego coraz bardziej umacnia się moralno-polityczna jedność narodów tych krajów, co pozwala na zrezygnowanie z wysuwania odrębnych list wyborczych. Podobnie przedstawia się obecna sytuacja w Bułgarii, gdzie utrwaliła się praktyka wysuwania i rejestracji kandydatów ze strony Frontu Ojczyźnianego. Jest to uwarunkowane tą okolicznością — pisze jeden z bułgarskich prawników, W. Christoforow — że pod kierownictwem Bułgarskiej Partii Komunistycznej i w ramach Frontu Ojczyźnianego został w LRB stworzony trwały blok komunistów, stowarzyszonych ludowców i bezpartyjnych, którzy występują w wyborach ze wspólnym programem wyborczym. Blok ten jest wyrazem jedności moralno-politycznej mas pracujących Bułgarii.[24]

[22] *Ustaw na Oteczestwienija Front*, Sofia 1967, art. 2, pkt. a—i.

[23] Por. A. Stamatow: *Niektóre formy pracy bułgarskich rad narodowych z organizacjami Frontu Ojczyźnianego*, „Rada Narodowa", 1967, nr 31, s. 16.

[24] Por. W. Christoforow: *Prawni formi na satrudniczestwo na Oteczestwenija Front s darżawnija aparat na Narodna Republika Bałgaria*, [w:] *Trudowe na na Wysszija Ikonomiczeski Institut „Karl Marks"* Sofia 1969, s. 27.

Inną nie mniej ważną funkcją Frontu Ojczyźnianego jest współpraca z radami narodowymi, które w tym celu wykorzystują różnorodne formy organizacyjne. Obecnie taką podstawową formą współdziałania rad narodowych z organizacjami Frontu Ojczyźnianego jest wspólne przygotowywanie sesji rad odpowiedniego szczebla. Na sesjach tych są rozpatrywane przede wszystkim zagadnienia związane z potrzebami i interesem ludności pracującej oraz problemy rozwoju gospodarczego i społecznego danego regionu. Przyjęła się też od pewnego czasu praktyka, że w przypadkach szczególnie ważnych sesje rad narodowych odbywają się wspólnie wraz z posiedzeniami plenarnymi komitetów Frontu Ojczyźnianego odpowiedniego szczebla. Komitety i organizacje Frontu Ojczyźnianego w szerokim zakresie udzielają pomocy także i komisjom powołanym przez rady narodowe. Zgodnie z ustawą o radach narodowych z r. 1964 znacznie zwiększyła się rola tych komisji. Poprzednio w skład komisji rad narodowych wchodzili wyłącznie radni. Obecnie w komisjach rad zasiada 2/3 radnych oraz 1/3 aktywu społecznego, osób nie będących radnymi. Przy wysuwaniu osób z aktywu społecznego brane są pod uwagę przede wszystkim sugestie organizacji Frontu Ojczyźnianego. Bułgarskie ustawodawstwo ustanawia także coraz to nowe formy współpracy między radnymi a organizacjami Frontu Ojczyźnianego.[25] Na przykład nowela do ustawy o najmie lokali z r. 1961 przewiduje, że decyzja organu administracyjnego właściwego do załatwienia spraw przydziału mieszkań podlega zaskarżeniu przez zainteresowaną osobę przed komisją w składzie: przewodniczący — członek komitetu wykonawczego rady, członkowie: sędzia ludowy i przewodniczący odpowiedniego komitetu Frontu Ojczyźnianego. Wskazuje to więc na zarysowanie się tendencji do udziału przedstawicieli Frontu Ojczyźnianego nawet w podejmowaniu decyzji administracyjnych.

Jak więc widać, głównym organizatorem wszelkich związków społeczeństwa z radami narodowymi w LRB jest najbardziej masowa organizacja społeczno-polityczna, jaką jest Front Ojczyźniany. Zresztą nie ma dziedziny w politycznym, gospodarczym i kulturalnym życiu kraju, w której by nie brał udziału.[26] Swoją zorganizowaną działalnością ma zespalać masy ludowe wokół polityki BPK i konsolidować je do nowych osiągnięć. Siłą inspirującą działalność Frontu Ojczyźnianego jako społeczno-politycznej organizacji jest obok Bułgarskiej Partii Komunistycznej również

---

[25] Szerzej na ten temat K. Gościniak: *Rady i administracja terenowa w Bułgarskiej Republice Ludowej,* [w:] *Rady i administracja terenowa socjalistycznych państw europejskich,* Warszawa 1969, s. 67.

[26] O roli Frontu Ojczyźnianego w życiu LRB szerzej por. N. Georgijew: *Front na narodno edinstwo i drużba s Sawetski Sajuz,* „Archiw na US na BZNS" 1971, s. 7.

i Bułgarski Ludowy Związek Chłopski, a więc obok komunistów także i ludowcy. Fakt ten podkreślało niejednokrotnie kierownictwo BPK, a ostatnio — w czasie trwania XXIX Kongresu BLZCh.[27]

Systematyczne doskonalenie współpracy BPK i BLZCh w zakresie zarządzania sprawami socjalnymi — zwłaszcza w ramach Frontu Ojczyźnianego i w radach narodowych — było przedmiotem dyskusji obu kierownictw partii w marcu 1971 r. Zalecano wówczas, aby komuniści i zorganizowani ludowcy coraz częściej wspólnie rozstrzygali problemy społeczno-ekonomicznego rozwoju okręgów i *obsztin* (najmniejsza jednostka podziału terytorialno-administracyjnego w LRB), zagadnienia obsługi ludności w zakresie spraw komunalnych, podnoszenia poziomu życia wsi w zakresie oświaty, kultury i spraw zdrowotnych.[28]

Można więc stwierdzić, że to, jaki poziom osiągnie działalność Frontu Ojczyźnianego, zależy przede wszystkim od stosunku komitetów partyjnych BPK i kierownictwa organizacji BLZCh oraz od pracy komunistów i członków BLZCh.[29]

РЕЗЮМЕ

Настоящая статья является попыткой синтетического представления проблематики народного фронта в Народной Республике Болгарии, той особой роли, которую он играет в политической системе этого социалистического государства.

Анализ начинается с теоретических рассуждений, посвященных определению понятия народного фронта, его сущности, задач, функций, а прежде всего его роли как в создании и деятельности органов государственной власти, так и в организации активного участия широких масс общества в государственной жизни. Отечественный фронт Болгарии рассматривается в основном как форма политического союза рабочего класса с непролетарскими массами — крестьянством, интеллигенцией и другими слоями общества, а также как форма взаимодействия политических партий с другими общественными организациями. Отечественный фронт рассматривается в работе как организация, подвергающаяся систематическому преобразованию в зависимости от новых этапов развития Болгарского социалистического государства и вытекающих отсюда новых для него задач.

---

[27] *Priwetstwie na Centralnia Komitet na Bałgarskata Komunisticzeska Partia do 29-ija Kongres na Bałgarskija Zemedelski Naroden Sajuz* [w:] *Dwadeset i deweti redowen Kongres na BZNS 5—7 april 1975*, Sofia 1957, s. 39.

[28] Por. na ten temat również Georgi Trajkow: *BZNS — aktiwen uczastnik w izgrażdaneto na razwito socjalisticzesko obsztestwo w Narodna Republika Bałgaria, Otczeten dokład na Uprawitełnija Sawet na BZNS pred XXXII Kongres*, „Zemedełsko Zname", Sofia 21 X 1971.

[29] Do podobnych wniosków dochodzi także N. Georgijew: *Oteczestwenija Front i predstojasztite mu zadaczi (Roliata na BZNS za negowoto ukrepwane)*, Sofia 1971, s. 28, „Za służebno połzuwane".

В настоящее время Отечественный фронт занимает в Болгарии прочное, почетное место, отвечающее той роли, которую он играет, а доказательством этого является факт конституционного урегулирования существования и функционирования этой организации 11 статьей новой конституции Народной Республики Болгарии от 1971 г. Таким образом, главные задачи и направления развития Отечественного фронта, намеченные Коммунистической партией Болгарии и при участии Болгарского земледельческого народного союза, кроме политического характера носят также формально-правовой.

RÉSUMÉ

Cet article est un essai de présentation synthétique des problèmes relatifs au front national dans la Rép. Pop. de Bulgarie et, surtout, du rôle qu'il joue dans le système politique de cet État socialiste.

Les considérations théoriques qui sont au début de cette analyse concernent la définition du front national, son essence, ses tâches, ses fonctions et son rôle surtout dans la formation et l'activité des organes du pouvoir d'État, ainsi que dans l'organisation de la participation des masses de la société dans la vie de l'État.

Dans la suite de l'article, le Front Patriotique en Bulgarie est compris principalement comme une forme d'alliance politique de la classe ouvrière avec les masses non-prolétariennes telles que paysannerie, intellectuels et d'autres classes sociales, de même qu'une forme de collaboration des partis politiques et d'autres organisations sociales. Cette élaboration tend à présenter le Front Patriotique en Bulgarie de façon dynamique, c'est-à-dire en tant qu'une organisation politique subissant des transformations systématiques, conformément aux nouvelles étapes du développement de l'État socialiste de Bulgarie et des tâches qui en résultent pour ce front.

Dans les conditions actuelles dans la R. P. de Bulgarie, le Front Patriotique occupe une place honorable et durable qui correspond au rôle qu'il remplit, ce qui est motivé, entre autres, par le fait de définition de son existence et de son fonctionnement par l'art. 11 de la nouvelle Constitution de la R. P. de Bulgarie de 1971. Les tâches essentielles et les directions de développement du Front Patriotique, indiquées par le Parti Communiste Bulgare avec la participation de l'Union Bulgare des Paysans, à côté de leur caractère politique, ont également une expression formelle et juridique.